

ANA PAZAR BİLGİLERİ



T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü
2025

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	6
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER	8
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR	13
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	15

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejimi, İhracat Rejimi)

Gana gümrüklerinde mal sınıflandırması Harmonize Sisteme göre yapılmaktadır. İthal vergileri her yıl değişmekte ve değer, ağırlık ve hacme göre hesaplanmaktadır. Gana'ya ithal edilen mallar ithalat vergisi, katma değer vergisi, özel vergi, ve özel tüketim vergisine tabidir.

İthalat vergileri çeşitli mallar için aşağıdaki oranlar üzerinden tahsil edilmektedir.

% 1 ECOWAS vergisi: ECOWAS'a üye olmayan ülkelerden gelen tüm mallara.

%0.5 muayene vergisi: Tüm ithal mallara

%0.5 EDIF vergisi: Tüm ithal mallara.

%0 vergi: Temel sosyal ürünler.

%5 vergi: Hammadde

%10 vergi: Aramalı.

%20 vergi: Diğer tüm mallar. Bu oran satandart gümrük vergisidir.

%35 vergi: Bazı özel ürünler

İthalatta uygulanan katma değer vergisi %15'dir. Ayrıca, Ulusal sağlık sigortası programı kapsamında 1 Ağustos 2004 tarihinden itibaren %2.5 oranında ek sağlık sigorta vergisi uygulanmaya başlamıştır. Ayrıca 2017 yılı sonunda yürürlüğe giren yeni orana göre mal toptancıları ve perakendecileri için KDV oranı %3 olarak belirlenmiştir.

Tüm mallar ithalat vergisine tabi olmakla birlikte yasa, hükümet, imtiyazlı kişi, organizasyon ve kuruluşlar için istisnalar tanımlmıştır.

İthalat vergileri hakkında detaylı bilgi aşağıdaki web sitesinden sağlanabilmektedir.

<https://gra.gov.gh/customs/customs-tariffs-and-levies/>

Nisan 2000'de Gana hükümeti advalorem vergi hesaplamasında değerleme yöntemini Brussels Definition of Value (BDV) sisteminden Custom Valuation Code (CVC)'a dönüőtürmüőtür. Yükleme öncesi denetim kaldırılmış olup, ithal partisinin Gana Limanlarına varışta denetime tabi tutulması uygulamasına geçilmiştir.

Gana'ya ithalatta denetim yetkisine haiz beş şirket: Gateway Services Limited, Bureau Veritas, Ghana Link Limited, Inspection and Control Services ve Web Fontaine Limited'tir.

Gana'ya ithali yasak ürünler ise uyuőturucu maddeler, zehirli atıklar, civalı tıbbi sabun, kontamine mallar, uyarı içermeyen sigaralar, toprak, taklit para ve yerel yasalarca yasaklanmış ürünlerdir.

Gana'dan altın ihracatı yasal olarak sadece Deęerli Madenler Pazarlama Şirketi (PMMC) kanalıyla, ihraç lisansına sahip şirketler tarafından yapılabilir.

Geçici Kabul

Gana yasalarına göre üç ay içerisinde aynen veya işlenmiş olarak ihraç edilmek kaydıyla ülkeye giren ürünler gümrük vergisiz olarak ülkeye sokulabilmektedir. Eğer ürünler geçici kabul ile getirilip ülkede satılmak istenirse gümrük bilgilendirilmeli ve satış öncesi vergiler tamamen ödenmelidir. Ticari gösteriler için gelen mal ve örnekler de üç ay içerisinde tekrar ihraç edilmelidir.

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

Gana Standardizasyon İdaresi – GSA, Gana’ya ithal edilen malların kalitesini garanti etmenin yanı sıra, standart geliştiren ve standartları yürürlüğe koyan bir kuruluştur. GSA halihazırda 160 standardı yürürlüğe koymuş ve 300’ün üzerindeki yabancı standardı da sertifikaya bağlamıştır. İmalatçı ve ithalatçının GSA’ya kayıt olması gerekmektedir. GSB ISO 9000 standardını Gana için henüz kabul etmemiştir. Ancak firmaları bu konuda desteklemektedir.

Gıda ve İlaç İdaresi (FDA) ise, gıda, ilaç, kozmetik ve kamu sağlığını ilgilendiren diğer ürünleri onaylamaktadır. Bu görev GSA ile FDA arasında zaman zaman yetki çatışması doğurmaktadır.

Tüm ürünlerin GSA tarafından sertifikalandırılması zorunludur. Sertifikalandırmada Gana dışında yetki verilen bir kuruluş bulunmamaktadır. GSA tarafından hazırlanan standartlar resmi gazetede yayınlanmaktadır. GSA aynı zamanda ticaretteki teknik engellere ilişkin başvuru merciidir.

1992 yılında uygulamaya konan etiketleme kurallarına göre ithal edilen veya Gana’da üretilen malların üzerinde aşağıdaki bilgiler İngilizce olarak yer almalıdır.

Ürünün adı,
Gıda ürünleri içerik maddeleri listesi,
Aktif bileşenlerin listesi,
Üretim ve son kullanma tarihi,
Depolama koşulları,
Kullanma veya tüketim talimatları,
Net içerikleri,
Üreticinin adı ve adresi,
Menşei ülke,
Parti numarası
Elektronik, teknolojik veya kimyasal (gıda ve ilaç dışındaki tüm malların özellikleri),
Ticari marka adı.

-İşaretler veya etiketler yazdırılmalı, izlenebilmeli, kabartmalı veya damgalı olmalıdır.
-İşaretler veya etiketler damgalandığında, silinemez ve okunaklı olmalıdır.

Standartlar ile ilgili detaylı bilgiler Gana Standart İdaresi ve Gıda ve İlaç İdaresinin web sitesinde yer almaktadır;

[\(https://www.qsa.gov.gh/\)](https://www.qsa.gov.gh/)

[\(https://fdaghana.gov.gh/\)](https://fdaghana.gov.gh/)

Teknik Engeller

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinde katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur: (<https://teknikengel.gov.tr/>).

Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Ülkenin nüfus ve iş potansiyeli olarak en büyük şehri başkent Akra'dır. Akra'ya çok yakın olan Tema şehri ise sanayinin kümелendiğı bölgedir. Ülkenin en büyük limanı bu şehirde yer almaktadır. Ülkenin 2. büyük şehri ve Ashanti bölgesinin başkenti olan Kumasi ise büyük bir ticaret potansiyeline sahiptir. Altın ticaretinin merkezi Kumasi şehridir ve nüfuz olarak devlet başkanı kadar etkili olan Ashanti Kralı bu şehirde ikamet etmektedir.

Gana'da fikri mülkiyet haklarının korunması yönünde yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Gana Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütünün (WIPO) üyesidir. WTO TRIPS anlaşmasının uygulanması yönünde çalışmalar devam etmekte olup, Gana parlamentosu kopyalama yasası hariç tüm TRIPS düzenlemelerini kabul etmiştir.

Ticari marka tescil başvurusu öncesinde ticari marka araştırması yapılabilir. Bu araştırma hiçbir özdeş ticari markanın kaydedilmediğinden veya tescil edilmeyi beklemediğinden emin olmak için önemlidir.

Ticari Marka uygulaması için başvuru mercii Registrar Generals Department'dır. Başvuru formu olarak "Ticari Marka Formu No:2" kullanılmaktadır. Başvuruda 200,00 \$ veya Cedi eşdeğeri ücret alınmaktadır. Asıl iş yeri Gana dışında bulunan şahısların bir tüzel kişilik aracılığıyla başvuru yapmaları gerekmektedir.

Dağıtım Kanalları

Ülkenin nüfus ve iş potansiyeli olarak en büyük şehir başkent Akra'dır. Akra'ya çok yakın olan Tema şehri ise sanayileşmiş bir şehirdir ve üretim merkezidir. Ülkenin en büyük limanı bu şehirde yer almaktadır. Ancak ticaret konusunda Akra ön plana çıkmaktadır. Ülkenin 2. büyük şehri ve Ashanti bölgesini başkenti olan Kumasi ise yine büyük bir Ticaret potansiyeline sahiptir. Altın ticaretinin merkezi Kumasi şehridir ve nüfuz olarak devlet başkanı kadar etkili olan Ashanti Kralı bu şehirde ikamet etmektedir.

Ülkemizden Gana'ya ihraç edilebilecek potansiyel sektörler başta yapı malzemeleri (çimento, demir, prefabrik hazır bina, seramik, ahşap ve çelik kapı, iç ve dış cephe boyası vb) ve enerji ekipmanları (Jeneratör, trafo, kablo, aydınlatma ekipmanları vb) olmak üzere mobilya, gıda, hızlı tüketim ürünleri (çamaşır bulaşık deterjanı, kişisel bakım ürünleri vb.), tekstil (ev tekstili ve hazır giyim), otomotiv ve yedek parçaları, üretim makinaları (gıda işleme, metal işleme, madencilik makinaları), kimya ürünleri, tarım makinaları, medikal malzemeler(ilaçlar, tıbbi ekipmanlar vb) olarak değerlendirilmektedir. Gana'da Türkiye'nin ve Türk ürünlerinin imajı oldukça iyi olup, ürünlerim ürünlerine ilgi oldukça yüksektir.

Gana'da tüm ülkeye ulaşım ağı olan büyük dağıtım ve toptancıların sayısı oldukça yetersizdir. Ticaret genelde yerel düzeydeki küçük firmaların kontrolünde olup, ürünlerin arzında

devamlılık sınırlı olabilmektedir. Tüketiciler açısından öncelik marka ve kalitede olmayıp ürünlerin fiyatı daha öncelikli konudur. Bavul ticareti de oldukça yaygındır.

Kamu İhaleleri

Kamu ihaleleri, Public Procurement Authority üzerinden yayınlanmakta olup kurumun web adresi şu şekildedir: (<https://ppa.gov.qh/>)

Ancak ülkede yabancı firma dolandırıcılıkları (özellikle kamu ihaleleri üzerinden) çok yoğun olup, muhtelif kurumların isimleri kullanılarak firmalara ilgili kurumlardan ihale kazanıldığını belirten çok sayıda mesajlar iletilmektedir. Firmalarımızın bu konuda dikkatli olmaları önem taşımaktadır.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Gana'da yurt içi ekonomi hala büyük ölçüde tarıma dayalı olup, tarım sektörü GSYİH'nın %40'ını, istihdamın da %55'ini karşılamaktadır. Gana tarımında küçük aile işletmeleri hakimdir. Sektördeki büyüme diğer sektörlerin gerisinde kalmakta ve sektör, büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması nedeni ile çeşitli risklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Ekili arazilerin sadece %1'i sulanabilmektedir.

Son yıllarda, tarım sektörü özellikle kakao ve ormancılık alt sektörlerindeki gelişmeye bağlı olarak gelişme göstermiş ve söz konusu büyüme yıllık ortalama %5'in üzerinde olmuştur. Ülkede kakao üretimindeki gelişmelerin tarım sektörü üzerine büyük etkisi bulunmaktadır. Son yıllarda tarım sektöründeki büyümeler de esas itibarıyla kakao sektöründeki büyümeden kaynaklanmıştır. Tarım sektöründeki olumlu gelişmeler, hava koşullarının iyi gitmesinin yanı sıra, kamu politikalarının uzun vadeli olumlu etkilerinden de kaynaklanmaktadır. Ekonomik reformlar çerçevesinde hükümet gıda fiyat kontrollerini kaldırmış, üreticilere ödenen kakao ve diğer ürünlerin fiyatlarını ve tarıma yönelik çeşitli hizmet ve desteklerini artırmıştır. Dünya Bankası'nın Afrika gelişme raporlarına göre, Gana'da ekilen alanlar düzenli olarak artış göstermekte olup, son yıllarda 4 milyon hektara ulaşmıştır. Bununla birlikte Gana'da gıda ürünleri üretiminde henüz yeterli gelişme sağlanamamıştır. Son on yılda sadece kakao ve pirinç üretiminde önemli artışlar görülmüş olup, diğer ürünlerin üretimindeki artışlar sınırlı kalmıştır. Bu durum, yatırımlardaki yetersizlikler, zayıf teknolojilerin kullanımı ve son yıllarda ekilmeye başlanan yeni alanların kalitesinin iyi olmaması gibi nedenlerden kaynaklanmıştır.

Ülkede üretilen en önemli tarımsal ürün kakaodur. Gana dünya kakao üretiminde ilk sıralarda yer almaktadır. Günümüzde kakao ile altın Gana'nın ihracat gelirlerinin en önemli kaynağını oluşturmakla beraber, geçmiş yıllarda kakaonun ihracat getirisi altın ihracatının da çok üzerinde gerçekleşmiştir. Hava koşullarının iyi geçmesi ve dünya gıda fiyatlarının da oldukça yüksek düzeylerde olması gibi nedenlerle Gana tarım ve gıda ürünlerinde net ihracatçı konuma gelmiş ve bunun bir sonucu olarak tarımsal üretimin ekonomiye katkısı önemli düzeylerde gerçekleşmiştir. Son yıllarda dünya kakao fiyatlarının oldukça yüksek düzeylerde seyretmesi, kakao tarımında hastalık ve pestisid kontrol programlarının yoğun bir şekilde uygulanması, kakao üretim bölgelerinde yolların yenilenmesi ve kakao üreticilerine ilave destekler sağlanması kakao sektörünün canlanmasına neden olmuştur. Gana'da üretilen kakaolar dünyanın en kaliteli kakaoları olmakla birlikte, zaman zaman ortaya çıkan hastalıklar ve dağıtım altyapısındaki aksaklıklar nedeni ile ürün zaman zaman zarar görmektedir.

Orman ürünleri ve su ürünleri sektörü Gana'da önem taşıyan diğer alt sektörlerdir. Ülkenin üçte birinden fazlası ormanlarla kaplıdır. Ancak, bu ormanların tamamı ticari ormancılığa uygun değildir. Ülkenin batısındaki ormanlardan elde edilen ürünler, ticari kullanıma oldukça uygundur. Ormancılık başlıca ihracat sektörleri içinde üçüncü sırada yer almaktadır. Ülkede faaliyet gösteren Kereste İhracatı Geliştirme Kurumu orman ürünlerinin pazarlanması ve fiyatlandırılmasından, Orman Ürünleri Denetleme Bürosu ise kalite standartlarının geliştirilmesi ve izlenmesinden sorumludur.

Gana’da su ürünleri üretiminde hem deniz avcılığı, hem de özel yetiştiricilik teknikleri kullanılmakla beraber deniz avcılığı kültür balıkçılığına göre daha büyük önem taşımaktadır. Gana 539 km kıyı şeridine sahip olup, kıta sahanlığı ise 200 mildir.

Sanayi

İmalat Sanayi

Afrika ülkesi olarak Gana sanayi sektöründe göreceli bir çeşitliliğe sahiptir. Ülke sanayisi başlıca alüminyum eritme işletmeleri, kereste işleme tesisleri, gıda işleme, çimento üretim tesisleri, petrol işleme, tekstil, elektronik, ilaç, madencilik v.b. gibi çok çeşitli alt sanayi kollarına sahiptir. Sanayi sektöründeki bu çeşitlilik, bağımsızlık sonrasında kendine yeterli bir ülke yaratma çabasından kaynaklanmıştır.

1983 yılında yürürlüğe giren ekonomik iyileştirme programı ile imalat sanayinde çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Sübvansiyonların azaltılması ve sektörleri rekabete açık hale getirecek düzenlemelerin yapılması, firmaların bazılarını kapanmaya sevkederken, bazılarını ise ayakta kalabilmek için performanslarını artırma yolunda çaba göstermeye itmiştir. Ülkede en iyi gelişme gösteren sektörler tekstil, hazır giyim, metal, plastik ve demir dışı metal ürünleri sektörleridir.

Zaman zaman ülkede yaşanan enerji sıkıntıları fabrikaları kapasitelerinin altında çalışmaya itmekte ve bunun sonucunda sanayi üretimi de düşüş göstermektedir. Bu durumdan özellikle üretim faaliyetlerinde büyük ölçüde enerji kullanan demir, çelik ve alüminyum üreticileri büyük zarar görmektedir. Ülkedeki büyük alüminyum üretim tesisi VALCO bu nedenle atıl vaziyettedir.

Ülkede gıda ve içecek, çimento ve odun kimyasalları gibi sektörler son yıllarda beklenen gelişmeleri gösterememişler ve bu sektörlerdeki gelişmeler diğer sektörlerin gerisinde kalmıştır.

Hükümet sanayi sektörüne son yıllarda büyük önem vermeye başlamış ve sektöre çeşitli teşvikler getirilmiştir. Ancak harcanabilir gelir açısından iç pazarının sınırlı büyüklükte olması, hammadde ve üretim maliyetlerinin yüksekliği, eski makina ve ekipman kullanımının yoğun olması ve iş gücü maliyetlerinin de nispeten yüksek olması gibi nedenlerle sanayideki gelişme sınırlı kalmaktadır.

Gana’da imalat sanayinde petro kimya sanayinin payı %19, gıda sanayinin payı %16, deri, tekstil ve konfeksiyon sanayilerinin payı ise %15 düzeyindedir. Bu sanayileri sırasıyla %9’luk payı ile demir dışı metal sanayi ve %8,5lik payı ile de tütün ve tütün mamülleri sanayi takip etmektedir.

İnşaat

İnşaat, sanayi sektörünün ikinci büyük alt sektörüdür. Sanayi üretimindeki payı %30, GSYİH'daki payı %8'dir. Özel şirketlerin konut ve ticari bina yatırımları artarak devam etmektedir. Yol ve altyapı çalışmaları inşaat sektörü içinde önemli bir yere sahiptir. İnşaat sektöründeki büyüme finansman teminine ve hükümetin taahhütleri yerine getirme hızına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Son yıllarda kamu ve özel sektör için konut ve altyapı sektöründe önemli yatırım imkanları göze çarpmaktadır.

Ancak kamunun teminat verme hususunda büyük sıkıntı yaşaması projelerin hayata geçişinin önündeki en büyük engel olarak göze çarpmaktadır. GSYİH borç oranı %60'lara dayanmış olması nedeniyle devlet yatırımlara teminat verememektedir.

Enerji

Gana'da 1997 yılında petrol yatakları keşfedilmeye başlanmış olup, petrol yatakları ülkenin özellikle kıyı kesimlerinde yer almaktadır. Gana'da şu an için toplam 1,8 milyar varillik petrol varlığı tespit edilmiş olup, günlük petrol üretiminin 110 bin varil civarında olduğu bildirilmektedir. Önümüzdeki 5 yıl içerisinde de günlük petrol üretiminin 250 bin varilin üzerine çıkması beklenmektedir. Ülkede petrol arama faaliyetleri devam etmekte olup ülkede keşfedilmemiş petrol yataklarının bulunduğu tahmin edilmektedir. Ülkede petrol sektöründe yetişmiş kalifiye eleman sıkıntısı çekilmekte bu yüzden yurt dışından önemli sayıda yetişmiş eleman Gana'ya gelmiş bulunmaktadır.

Gana'da ticari değeri olan büyük miktarda petrol ilk defa 2008 yılında keşfedilmiş ve 2011 yılında üretime geçilmiştir. Jubilee bölgesinde denizin 63 km açıklarında 108 km² lik bir alanda yerin 900 metre ile 1700 metre altında 628 milyon varillik bir petrol rezervi bulunmaktadır. Bu rezerv hali hazırda Tullow oil şirketi ve Gana Ulusal petrol komitesi tarafından işletilmektedir. Gana'da petrol sektöründe "Local Content Kanunu" yürürlükte olup, bu kanuna göre bu sektörde faaliyet gösteren şirketin Gana'lı olmasına öncelik verilmekte veya en az % 51 lik hissesinin Gana'lı bir şirkete ait olması şartı aranmaktadır. Doğal gaz konusunda da off-shore rezervler söz konusudur. Ancak ülkede doğal gazda öncelikle boru hattı ve depolama yatırımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Halihazırda ülkede 3 rafineri bulunmakta olup, bunlardan en büyüğü Tema Rafinerisidir. Ülkede öncelikle Tema Rafinerisinin genişletilerek kapasitesinin artırılması için yatırım beklenmektedir.

Gana Enerji Bakanlığı verilerine göre ülkede metrekare başına günlük 4-6 kwh'lik ısıtım potansiyeli bulunmaktadır.

Volta Gölü ve gölün barajı Akosombo'daki hidroelektrik santral ülkenin en büyük santralidir. Ülkede hidroelektrik santrallerden enerji üretimi yağışlardan önemli ölçüde etkilenmektedir. Zaman zaman Volta Gölü'ndeki su seviyesinde ani düşüşler görülmekte, bu nedenle ülkede enerji yetersizlikleri yaşanabilmektedir.

Madencilik

Altın ülkenin en önemli ihracat geliri kaynağı ve madencilik sektörünün en önemli cevheridir. Altın ve diğer minerallerin ihracatı, toplam ihracatın yaklaşık %50'sini oluşturmaktadır. Ülkenin altın rezervleri Ashanti bölgesi ile Batı ve Orta bölgelerde bulunmaktadır. Ülkenin en büyük altın üreticisi Anglo Gold Ashanti'dir. Diğer başlıca üreticiler ise Golden Star Resources, Newmonth Ghana Gold, Goldfields Ghana, Chirano Gold Mines'dır.

Elmas sektörü, uygulanan politikalarla, yolsuzluk ve kaçakçılıktan olumsuz yönde etkilenmektedir. Sektör, kamunun idaresinde bulunan Ghana Consolidated Diamonds (GCD) tarafından yönetilmektedir. Hükümetler uzun yıllar GCD'yi özelleştirmeye çalışmış, ancak başarılı olamamıştır. Supper&Associates adlı Amerikan şirketi GCD'yi almak için açılan ihaleyi kazanmış olmakla beraber, ödemeleri yapamaması nedeniyle, sözkonusu ihale işlemi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. GCD şimdi kapasitesinin 1/3'ü kadar üretim yapmakta olup, tam kapasite ile üretim yapabilmesi için yaklaşık 10 milyar \$'lık yatırıma ihtiyaç duymaktadır.

Ülke, dünyanın önde gelen manganez ihracatçılarından biridir. Devlet elindeki Gana Ulusal Manganez Şirketi'nin 1995 yılında özelleştirilmesinin ardından üretim artışı gözlenmiştir.

Ülkenin 120 milyon ton olarak tahmin edilen boksit rezervlerinin yalnızca küçük bir kısmı, Bui'de çıkarılmaktadır. Ghana Bauxite isimli şirket ülkedeki tek üreticidir. Volta Alüminyum Şirketi (Valco) Gana'da üretilen boksiti alüminyuma çevirmemekte, Jamaika kaynaklı hammaddeleri kullanmaktadır. Gana hükümetinin boksiti alüminyuma çevirme yönünde entegre sanayi kurulması için çabaları bulunmaktadır. Avustralya firması BHP Billiton'un ülkede bir alüminyum tesisi kurma planı sözkonusudur. Valco'da %10 hisseye sahip Amerikan Şirketi Alcoa ise hisse sayısını artırarak Gana boksitini kullanmayı amaçlamaktadır. Diğer taraftan Rus madencilik şirketi Rusal da Valco'da hisse edinme isteğini açıklamıştır.

Demir cevheri için demir çelik sektörüne yatırım beklenmektedir. Ülkenin kuzeyinde yer alan Sheini Hills bölgesinde 1.27 milyar tonluk demir cevheri bulunduğu yine batı bölgesinde ise Oppon Manso'da 150 Milyon ton civarında demir cevheri rezervi bulunduğu Maden Komisyonu tarafından açıklanmıştır. Ayrıca yeni yapılan arama çalışmalarıyla lityum madeni de keşfedilmiştir.

Hizmetler

Mali Hizmetler

Gana'da 1989 yılından itibaren yapılan reformlar neticesinde hizmetler sektöründe önemli gelişmeler sağlanmıştır. 1989 Bankacılık Yasası bankaların minimum sermaye limitini, sermaye yeterlilik oranlarını ve bankacılık düzenleme ve gözetim koşullarını belirlemiştir. Gana'da Merkez Bankası (The Bank of Ghana) bankacılık ve bankacılık dışı mali sektörü, Hisse Senedi ve Döviz Komisyonu (SEC) ise hisse senedi piyasasını düzenlemektedir.

Ülkede 23 adet banka faaliyet göstermekte olup, bunların büyük bir kısmı ticari banka statüsündedir. Ticari bankaların ülke genelinde 500'e yakın şubeleri bulunmaktadır. En yaygın şube ağına sahip banka Gana Ticaret Bankası'dır. Diğer taraftan, ülkede beş adet yabancı banka faaliyet göstermektedir. Bu bankalar, Societe Generale, Barclays Bank, International Commercial Bank (of Taiwan), Stanbic Bank ve Standard Chartered Bank Ghana'dır. Barclays Bank, Gana Commercial Bank ve Standard Chartered Bank bankacılık sektöründeki toplam aktiflerin %55'ine sahip bulunmaktadır.

Uluslararası bankalar için ödenmiş sermaye miktarı Şubat 2003 tarihinden itibaren 7.6 milyon \$ olarak belirlenmiştir. Bankaların küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi açmada istekli davranmadığı yolunda görüşler bulunmaktadır. Bankaların kredi faiz oranları ile tasarruf mevduatına uyguladıkları faizler arasında büyük farklar vardır. Kredi faiz oranlarının yüksekliği, ödenmeyen borçların çokluğundan ve munzam karşılık oranlarının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Hükümetin orta vadeli amacı, mali sektörü etkin hale getirmek ve uluslararası mali sisteme entegrasyonu sağlamaktır. Ülkede bankacılık dışı mali sektör gelişmekle birlikte göreceli olarak küçüktür. Menkul kıymetler ve sermaye piyasasında üç iskonto kuruluşu bulunmaktadır. Bunlar, CDH Discount, the Securities Discount Company ve Fidelity Discount House'dır. Ülkede 19 sigorta kuruluşu bulunmakta olup, sektöre kamu kuruluşları hakimdir. Gana Borsası (GSE) 1989 yılında kurulmuş olup, 1990 yılından itibaren şirket hisseleri, tahvil ve kamu menkul kıymetleri ticaretine başlamıştır. Kamunun borsaya ilgisi özel sektöre göre daha düşüktür.

Turizm

Turizm Gana'da altın ve kakaodan sonra döviz kazandırıcı üçüncü en büyük faaliyettir. Özellikle Afrika kökenli Amerikalıların oluşturduğu kitle hedef kitle olarak belirlenmiştir. Eski köle kaleleri ile vahşi yaşam parklarına yatırımlar yapılmıştır.

Ülkeyi ziyaret eden turist sayısı son yıllarda 600.000'in üzerine çıkmış olup, turizm gelirleri 1,5 milyar dolar civarındadır. Turistler ağırlıklı olarak İngiltere, ABD, Almanya ve Fransa'dan gelmektedir. Ülkeye gelen yabancıların yaklaşık üçte birini yurt dışındaki Gana orijinliler oluşturmaktadır.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

Gana limanlarına gelen ürünlerin diğer ülkelere geçişi esnasında bu ülkede gereksiz, zaman alıcı ve masraflı uygulamalara maruz kalındığı gözlemlenmektedir. Bu durum firmaları zor durumda bırakmakta ve Gana üzerinden diğer ülke pazarlarına girişte engelleyici rol oynamaktadır.

Para Kullanımı

Ülkede yerel para birimi “cedi” kullanılmaktadır. Ülkede serbest kur rejimi uygulanmaktadır. Kullanımı en yaygın döviz ABD dolarıdır. Ancak ticaret, yerel para üzerinden gerçekleştirilmektedir. Çek kullanımı oldukça yaygın olup, kredi kartı da kullanılmaktadır.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi uygulaması

Umuma Mahsus Pasaport hamili Türk vatandaşları ile Hususi ve Hizmet Pasaportu hamili Türk vatandaşları vizeye tabi olup Sadece Diplomatik pasaport hamili Türk vatandaşları için vize muafiyeti söz konusudur.

Kapıda vize uygulaması sadece istisnai durumlarda uygulanmaktadır. Gana tarafından davet eden kişinin önceden ilgili mercilere başvurması ve gerekli belgelerin temin edilmesi gerekmektedir. Kapıda vize uygulamasında sorunlar yaşanabilmektedir.

Gana'nın vize politikası, bir taraftan ülkeye girişi kolaylaştırmayı amaçlarken, ulusal güvenliği tehdit eden ve / veya ülke yasalarına aykırı faaliyetlerde bulunacak kişileri belirleyerek bunların ülkeye girişini önlemeyi de amaçlamaktadır.

ECOWAS'a üye ülke vatandaşları ile Afrika'daki diğer bazı ülke vatandaşları Gana'ya girişte vizeden muaftırlar. ECOWAS vatandaşı olmayan Afrika Birliği üyesi ülke vatandaşları, gerekli ücretlerin ödenmesinden sonra giriş kapısında vize alabilmektedirler. Bazı ülkelerin diplomatik / hizmet pasaportu sahibi vatandaşları ile hava yolu transit geçişinde bulunan kişiler ve Gana Vize Rejimi'nde listelenen bazı özel kurumların resmi pasaport sahipleri vize den muaftırlar.

Gana Giriş Vizesi İçin Geçerli Olan Koşullar

- Başvuru sahipleri, Gana Misyonunun bulunduğu ülkede yasal olarak ikamet etmelidir.
- Başvuranın pasaport fotoğrafı, teslim tarihinden en fazla üç ay önce çekilmiş olmalıdır.
- Başvuruya, başvuru sahibinin dönüş biletinin kopyası veya seyahat güzergahını belirten dökümanlar eklenmelidir.
- Sarıhumma aşısı olunduğuna dair aşı sertifikası bulunmalı.

-Başvuru sahibinin pasaportunun geçerliliği en az altı (6) ay olmalıdır.

Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

Resmi kurumların mesai saatleri 09.00-17.00'dır. Resmi tatiller her sene güncel olarak İçişleri Bakanlığı'nın (<https://www.mint.gov.gh/statutory-public-holidays/>) web adresinde yayınlanmaktadır.

Milli gün 6 Mart'tır. Bunun haricinde diğer resmi tatiller her sene değişkenlik gösterebilmektedir.

Yerel Saat

Yerel saat GMT+0 olarak yıl boyu aynıdır. Ülkemizden 3 saat geridedir.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri

Limited Şirketi,(Company Limited By Shares)

Limited Şirket, kar amacı güden veya gütmeyen iki ile elli kişi arasındaki hissedarı olan bir şirkettir. Şirketin sahibi hissedarlar ile şirketin memuru olan yöneticiler, sekreter ve denetçiler bulunmaktadır.

Sınırsız Sorumluluk Şirketi (Unlimited Liability Company)

Sınırsız sorumluluk şirketi, sahiplerinin yükümlülüklerinin sınırsız olması dışında, limited şirket ile aynı kompozisyona sahiptir. Genellikle Hukuk firmaları, Denetim ve Mimarlık firmaları gibi meslek kuruluşları tarafından tescil edilir.

Vakıf, Dernek STK Şirketleri (Companies Limited By Guarantee)

Üyelerinin yükümlülüğü, tasfiye halinde sırasıyla şirketin varlıklarına katkıda bulunmayı taahhüt ettikleri veya garanti ettikleri miktarlarla sınırlı olan bir şirkettir. Şirketin, örneğin sosyal işletmeler, hükümet kuruluşları (STK'lar), kiliseler ve yardım kuruluşları başlıca örnekleridir

Şirket Kurma Prosedürü

Dünya Bankası raporlarına göre Gana'da iş kurulması için 85 günlük bir süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Yabancıların yerli yatırımcılara göre farklı uygulamaya tabi oldukları sektörler emlak, bankacılık, menkul kıymetler ve su ürünleri sektörleridir. Gana'da yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar kanunen 865 sayılı Gana Yatırımları Teşvik Merkezi Kanunu hükümlerine göre Gana Yatırımları Teşvik Merkezine kayıt olmalıdırlar. Minimum miktarda sermaye transfer edildiği zaman kayıt işlemi sonuçlanacaktır.

İrtibat Bürosu (External Company)

Gana'nın yetki alanı dışında kayıtlı olan ve genellikle Gana'da bir şube veya iş yeri sahibi olmak isteyen, şirket adına genellikle bir yerel yönetici tarafından kaydedilen mevcut bir şirketin şubesidir. Yerel yöneticinin her zaman Gana'da ikamet etmesi ve Şirketin tüm destekleyici belgelerinin İngilizce dilinde olması ve kuruluş ülkesinde veya Gana misyonunda noter tarafından noterle onaylanması gerekmektedir.

Yabancı şirketler için asgari sermaye miktarları:

Adi ortaklık

Hizmet Sektörü

(i) Yabancı başvuru sahiplerinin, onaylanmış bankada iki yüz bin ABD Doları (200.000 ABD Doları) (Belirtilen Sermaye) veya cedi eşdeğeri olması gerekmektedir,

- (ii) Ganalı başvuru sahibi kuruluş anında şirketin en az % 10' luk payına sahip olmalıdır,
- (iii) Başvuru Sahipleri, Şirket'in kurulduğu tarihte belirtilen sermayeye % 0.5 damga vergisi ödemelidirler.

Ticaret Sektörü

Genel Ticaret, İthalatçılar, Genel Mallar ve Perakende Ticaret gibi

(i) Yabancı başvuru sahiplerinin onaylı bankada en az bir milyon 1.000.000 ABD Doları (1.000.000 ABD Doları) veya cedi eşdeğeri özkaynağa sahip olması gerekmektedir,

(ii) Ganalı başvuru sahibi, kuruluş anında şirketin en az % 10'luk payına sahip olmalıdır,

(iii) Başvuru sahipleri, şirket'in kurulduğu tarihte belirtilen sermaye üzerinden % 0.5 damga vergisi ödemelidirler.

Tamamen Yabancı Şirket

Hizmet Sektörü (İnşaat ve müteahhitlik işleri gibi)

(i) Özkaynaklar en az beş yüz bin ABD Doları (500.000 ABD Doları), Gana Cedisi eşdeğeri,

(ii) Başvuru Sahipleri, Şirket'in kurulduğu tarihte belirtilen sermayenin % 0.5'i oranında damga vergisi öderler.

Ticaret Sektörü

Genel Ticaret, İthalatçılar, Genel Mallar ve Perakende Ticaret

(i) Geçerli Banka oranı üzerinden yabancılar için minimum Bir Milyon ABD Doları (1.000.000 ABD Doları) Gana Cedisi eşdeğeri,

(ii) Başvuru Sahipleri, Şirket'in kurulduğu tarihte belirtilen sermayenin % 0.5'i oranında damga vergisi ödemektedirler,

Yabancı katılımı olan tüm işletmeler, Yatırım Sertifikası ve diğer izinler için Gana Yatırım Geliştirme Merkezine (GIPC) kayıt yaptırmak zorundadır.

Minimum sermaye transferini yapan yatırımcı şirketler aşağıdaki adımları takip etmelidirler.

Adım 1) Genel Sicil Memurluğu Departmanı Kayıt Olmak: Genel Sicil Memurluğu Departmanına bir şirketin kayıt olması gerekmektedir. Eğer tüm belgeler hazır ise ilgili Departman beş (5) çalışma iş günü içinde tüm formaliteleri tamamlamaktadır.

Adım 2) Minimum Sermaye Transferi: Yabancı yatırımcılar, ya peşin olarak ya da aşağıda belirtilen şekillerde, 478 Gana Yatırımları Teşvik Merkezi Kanunu hükümlerine göre minimum sermaye transferi zorunluluğuna uymalıdır.

-Banka Hesabı: Yabancı yatırımcının seçeceği bir bankada iki şirket hesabı (yabancı ve yerel para cinsinden) açılmalıdır.

-Banka Transferi Yoluyla: Yerel paraya (Cedi) çevrilebilen minimum sermaye miktarının bankaya transfer edilmesi. Bu transfer yatırımcının Gana'da çalıştığı banka tarafından Bank Of Gana'ya teyit edilmelidir. Daha sonra Bank of Ghana bu transferi Gana Yatırımları Teşvik Merkezine şirketin kuruluşu amacıyla bildirir.

-Peşin: Yatırım amaçlı bireysel olarak Gana'ya nakit para getirilmesi girişte T5 Formuyla deklere edilmesi ve devamında en kısa sürede bir bankada hesap açılarak yatırılması gerekmektedir. Bu transferde yukarıda belirtildiği gibi Bank Of Ghana ve Yatırımcının Bankası tarafından onaylanmalıdır.

-Tesis Makine ve Ekipman İthalatı: Girişimciler yatırımlarıyla ilgili tesis makine ve ekipmanları ithal ederek projelerini gerçekleştirmekte serbesttirler. İthal edilen makine ve ekipmanlar 478 sayılı GIPC Kanununun 24'üncü bölümü hükümleri uyarınca Gana Yatırımları Teşvik Merkezi onayı ile gümrükten çekilebilmektedir.

-Sermaye Çeşitliliği: İthal edilen makine, ekipman ve eşyalarda, bu ithalatı kapsamındaki tüm dökümanlar kayıtlı şirket adına olmalı ve Gana Yatırımları Teşvik Merkezine aşağıdaki belgeler teslim edilmelidir:

- a) Taşıma Faturası/Havayolu Faturası Orjinali (Bill of Landing/Airway Bills)
- b) Varış Yeri (Gana) İnceleme Sertifikası (Destination Inspection Certificate)
- c) Giriş Gümrük Faturası Orjinali (Customs Bill Of Entry)
- d) Son Fatura (Certified/Final Invoice)
- e) Sermaye Tranfer Belgesi (Evidence of Capitalisation- Form 6 from the Registrar General Department)

Adım 3) Gana Yatırımları Teşvik Merkezine Kayıt: Yatırımcı, Gana Yatırımları Teşvik Merkezine ilgili ücretleri ödedikten sonra kayıt olunmaktadır. Kayıt işlemlerinin tamamlanması beş iş gününü almaktadır.

Tamamen yerli sermayeli şirketlerin Gana Yatırımları Teşvik Merkezine kayıt olmasına gerek yoktur. Çünkü, bu şirketlere minimum yabancı sermaye gereklilik şartı uygulanmamaktadır.

Adım 4) Göçmen Kontenjanı: Kendi yatırımları için yabancı personel çalıştırma açısından göçmen işçi çalıştırma imkanlarını araştıran yabancı yatırımcılar ile yerli şirketler 478 sayılı Kanunun 30'uncu bölümünde belirtilen kanun ile ilgili minimum sermaye gerekliliğini karşıladıktan sonra göçmen kotası talep edilecekse sözkonusu talep Gana Yatırımları Teşvik Merkezine bir dilekçe ile iletilmelidir.

Adım 5) Gana Gelir İdaresine Kayıt: Tüm firmaların Gana Gelir İdaresinin Vergi Gelirleri Bölümüne (Domestic Tax Revenue Division) vergi, vergi indrimi ve vergi istisnası gibi kayıt olmaları gerekmektedir.

Adım 7) Çevre Etki Değerlendirme Sertifikası: Şirketler, Çevre Koruma Kurumuna kayıt olmalı ve bu kurumdan çevre izin belgesi almalıdırlar.

Yabancı yatırımcıların Gana’da şirket kurmaları esnasında ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından alınan ücretler her yıl değişmektedir. Firmaların sözkonusu ücretleri, Gana Yatırımları Geliştirme Merkezinin web adresinden (www.gipcghana.com) güncel haliyle takip etmeleri mümkündür.

Maden ve madencilik alanındaki yabancı yatırımlar ise 1994 tarih ve 475 sayılı Maden ve Madencilik Yasası ile düzenlenmiştir. Petrol Yasası (PNDCL 84) ise Gana’da petrol aranması, üretilmesi ve ticaretini düzenlemektedir.

Gana’da serbest kur rejimi uygulanmaktadır. Nasıl kazanıldığı belgelenebilen fonların transferlerinde ve dövize dönüştürülmesinde herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Gana para birimi Cedi Dolar ve Euro’yla kolayca dönüştürülebilmektedir. Yatırımlara ilişkin yasa, yatırımlardan kaynaklanan kar payı ve net karın, borç ödemelerinin, teknoloji transferinden kaynaklanan ücretlerin, işletmenin satışından doğan gelirlerin ve yatırımdan sağlanan faizlerin döviz üzerinden transferine müsaade etmektedir.

Yabancı yatırımlar yasası, çözülemeyen anlaşmazlıklar konusunda Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Yasası Komisyonu kuralları esasında tahkime gidilmesine imkan tanıdığı gib, ülkeler arasındaki karşılıklı anlaşmaların da sözkonusu çözümsüzlüklerde dikkate alınacağı hususunu kabul etmiştir. Yabancı yargı kararlarının Gana’da tanınması karşılıklılık esasına dayanmakta olup, anlaşmazlıkların çözümü konusunda Gana hükümeti Newyork Konvansiyonunu imzalamıştır.

Sigorta

Sigorta Sektörü 2006 Sigorta Yasasına göre yönetilmektedir. Bu Yasa, Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (IAIS) Temel İlkeleri ile büyük ölçüde uyumludur ve Ulusal Sigorta Komisyonuna daha iyi düzenleme yetkileri vermektedir.

Gana’da sigorta sektör hakkında detaylı bilgi <http://nicgh.org/> adresinden edinilebilir.

Bankacılık Mevzuatı

Ülkede 20’nin üzerinde banka mevcut olup bunların büyük bir kısmı ticari banka statüsündedir. Ticari bankaların ülke genelinde 500’e yakın şubeleri bulunmakta olup en yaygın şube ağına sahip banka Gana Ticaret Bankası’dır. Diğer taraftan, ülkede beş adet yabancı banka faaliyet göstermektedir. Bu bankalar, Societe Generale, Barclays Bank, International Commercial Bank (of Taiwan), Stanbic Bank ve Standard Chartered Bank Ghana’dır. Barclays Bank, Gana Commercial Bank ve Standard Chartered Bank bankacılık sektöründeki toplam aktiflerin %55’ine sahip bulunmaktadır.

Kaynak: T.C. Akra Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği